

פרוטוקול
מישיבת ועדת הכספים
סיום ג' ז' אדר ב' תשי"ט - 17.3.59
בשעה 09.00

חברי הועדה:

השתתפו:

- י. גורי - היו"ר
- י. אפרתי
- מ. אולמרט
- י. בדר
- ש. דיין
- א. הרצפלד
- א. כהן
- מ. חזני
- א. בהיר
- ק. כהנא
- י. ספיר
- י. קרגמן
- ז. צור
- י. ש. רוזנברג

מוזמנים:

שר החנוך והתרבות ז. ארן
סגן שר החנוך והתרבות ע. אסף
מר אבידור - מנהל משרד החנוך והתרבות
מר שריד - המסנה למנהל הכללי של משרד החנוך

המסך הדיון בחוק התקציב לשנת 1959/60 (תקציב משרד החנוך)

סדר-היום:

היו"ר י. גורי: אני פותח את הישיבה.
אנו מטשיכים בדיון בחוק התקציב לשנת 1959/60
(משרד החנוך). נפתח בשאלות חברי הועדה.

י. בדר:
ברצוני לשאול את שר החנוך:
(א) מה תכניותיו לגבי כתיבת ס' ?
(ב) מה תכניותיו לחיסול המסמרת השניה בכתי הספר?
(ג) מה מצב היחסים בין האוניברסיטה בתל-אביב ובי"ס
למשפט וכלכלה ויחסם של אלה לאוניברסיטה בירושלים?

ועתה, מספר שאלות לשר התרבות:
(א) מה חושב השר לעשות למען מוסדות התרבות כמו - התיאטרון,
האופרה ואגודת הסופרים, נוסף על הסכומים שהקציב למוסדות אלה בתקציב?

ס. אולמרט: ברצוני לשאול את שר החנוך והתרבות מספר שאלות:
(א) מדוע אין בחיפה ~~מגן~~ בית ספר תיכון עדוני?
(ב) בכתות ח' ניתן חנוך קדם מקצועי לכל התלמידים, גם לאותם תלמידים שאינם מנכשרים לשלוח יד, אלא רוצים להמשיך ללמוד מקצועות הומניסטיים וראיליסטיים. אני מעדיף ידיעות בנגרות או במקצועות אחרים מסוג זה, אבל אני חושב שכל הלימוד הקדם מקצועי בבית"ס היסודי הוא בבחינת אחיזת עיניים.

(ג) ילדי בית"ס התיכון, אף על פי שהם עמוסים בחמר ליסודי, נאלצים לעתים לעזוב את הלימודים על מנת לצאת לעבודה במשקים או לפעולות גז"ע. אני מעיז להגיד - מבלי לפגוע בחלוציות - שאין בכך כל טעם. יכול להיות טעם ביציאה למחנות עבודה בימי החופש ולא בשנת הלימודים.

(ד) אני חושב שעניני החנוך הגופני במדינה אינם מוסדרים. יציאת המשלחות שלנו לחו"ל מלוות בשערוריות שאינן מוסיפות לנו כבוד. החנוך המקצועי - אטלטיקה קלה ומשחקים - נבתי הספר נמצא בפגור רב. הייתי רוצה לדעת מה חושב משרד החנוך לעשות בכדי לשפר את החנוך הגופני, ולו גם על חשבון החנוך הקדם מקצועי?

ש. דיין: תקציב משרד החנוך לשנת 1959/60 גדל בהשוואה לקציב הקודם ב-14 מליון לירות. האם גידול זה נובע מהתיקריות או מתוספת פעולות?

שנית - האם חלה תזוזה בענין תוספת שתי שעות הוראה על ידי המורים?

שלישית, הייתי מבקש לשמוע סקירה קצרה על הנעשה בישובי העולים הן מבחינת רמת הלימודים והתפתחותה והן מבחינת מצב בתי ספר.

רביעית - האם משרד החנוך תומך בהפאת אסנים מהחוץ ואם כן - האם הוא עושה זאת מטעמים עקרוניים?

חמישית - מה היסוד לטענת המו"לים ביחס להוצאת ספרי ילדים על ידי משרד החנוך?

ששית - עד מתי ישארו ה"ישיבות" בידי משרד שאינו מוסמך לעניני חנוך - משרד הדתות - ולא יועברו לרשות משרד החנוך? לדעתי, ה"ישיבות" צריכות לעמוד בפיקוח מוסד חנוכי. האם אתם עושים משהו בענין זה, ואם לאו - מדוע?

יש לי תרעומת קשה על האינציקלופדיה הכללית; אני יודע שהממשלה אינה משתתפת בהוצאתה, ואף על פי כן אני שואל - האם לא יתכן פיקוח מסויים של משרד החנוך על האינציקלופדיה המקטינה את צרכם של מפעלי הפועלים במדינה.

בסעיף החנוך הגבוה חל גידול של 6.5 מליון לירות. אין עיני צרה בחנוך הגבוה. אבל היות והסכומים העומדים לרשותנו הם מצומצמים, אני שואל, האם גידול זה אינו בא על חשבון החנוך היסודי?

חזני: ברצוני לשאול מספר שאלות. והראשונה - ביחס לבעיה הכאובה של מצב המבנים בבתי הספר הממלכתיים דתיים. אינני מתכוון לקינטור ופולמוס אלא להנהרת הבעיה כמו שהיא. אני מבקש משר החנוך לפרסם ברבים - ואם יש לו טעמים שלא לפרסם, להביא לוועדת הכספים את הסקר שערכה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה על בעיית המבנים בבית"ס היסודיים, גנים וסמינריונים. ידועים לי מספרים מעטים מתוך סקר זה על החנוך היסודי. אינם ידועים לי המספרים על הגנים והסמינריונים, אבל סותר לי להניח שהמצב שני אלה אינו טוב יותר מאשר בחנוך היסודי.

לפי הסקר הזה 2, 43 אחוז מבין התלמידים בבי"ס
הממלכתיים דתיים לומדים במסגרת שניה בעוד שמספר התלמידים בחנוך הממלכתי-
דתי מהווה 25-26 אחוז מכלל התלמידים בחנוך היסודי. זאת אומרת,
שהפער מגיע ל-18 אחוז.

הינר י. גורי: האם אין מעיד על גידול החנוך הדתי הממלכתי
בקצר מהיר?

ס. חזני: על שאלה זו אשיב בהמשך דברי. במשרד החנוך ישנם
מסגדרטים מקובלים הקובעים מהו מבנה פסול ומהו
מבנה כשר. בכתות א-ד של החנוך הממלכתי מצא הסקר 86 כתות פסולות
לעומת 92 מבנים פסולים בחנוך הממלכתי הדתי; בכתות ה-ח בחנוך הממלכתי
נמצאו 36 כתות פסולות לעומת 37 כתות פסולות בחנוך הממלכתי דתי.
בכתות ה-ח נמצאו 37 כתות פסולות בחנוך הממלכתי, ו-36 כתות פסולות
בחנוך הממלכתי הדתי.

גם בכתות הכשרות, יש הרעה בחנוך הממלכתי הדתי
לעומת החנוך הממלכתי, כי הכתות עשירות צריפים ולא מבנים. יוצא
אפוא שהחנוך הממלכתי הדתי לוקה הן באחוז גבוה יותר של תלמידים הלומדים
במסגרת שניה, והן במבנים פסולים.

מר גורי אמר שפער זה הוא הוא ירושה מתקופת המנדט
ומתקופת הזרמים בחנוך. כדי להוכיח שלא כן הדבר אניא שתי דוגמאות: באר
שבע ומעלות. באר שבע היתה קיימת בזמן המנדט אולם החנוך היהודי החל
להתפתח בה עם קום המדינה, ושם קיים אותו מצב.

הינר י. גורי: אני מניח ששם אינה קיימת בעיה של כתות פסולות.

ס. חזני: ככון, כי הבניה נעשית בהתאם לסטדנרט, אבל שם
קיימת בעיה של המסגרת השניה. בבאר שבע מהווה החנוך
הממלכתי הדתי 42 אחוז מכלל החנוך. ומתוך כלל הילדים הלומדים במסגרת
שניה 70-80 אחוז גם בבי"ס הממלכתי-דתי. היש לזה הסבר? היכול להיות
לזה הסבר אובייקטיבי?

איבני יודע מהו מספר הכתות הכללי בחנוך הממלכתי
הדתי הדרוש, לא בכדי לחסל את המסגרת השניה, אלא בכדי לחסל את הפער וכדי
לתקן את המבנים הפסולים. אבל אני יודע שהקמת כתה חדשה עולה ב-12 אלף לירות,
וחיסול הפער יכול לעלות ב-1,5-1 מליון לירות. אני מבין שהדבר אינו
ניתן לתיקון בשנה אחת. אני שואל את שר החנוך - מהי תכניותו לחיסול
פער זה המפלה לרעה את החנוך הממלכתי-הדתי?

אני אציע לוועדה, שבעקבות תכניות השכון הדו-שנתיות
והתלת-שנתיות נחליט על תכנית תלת-שנתית לחיסול הפער במבנים של החנוך
הממלכתי-דתי. אנו נציע מקור לכיסוי החלק השלישי מהסכום הכללי שתעלה
התכנית; ואני אציע שהוועדה תסמין את משרד העבודה לתת חיל נביצוע תכנית זו.

הינר י. גורי: האם זה הדבר היחידי בשדה החנוך שבכללו צריך
להפעיל תכנית תלת-שנתית? האם אינך רואה צרכים
אחרים בשדה החנוך שלגביהם צריך להפעיל תכנית תלת שנתית?

ס. חזני: בודאי שאני רואה צרכים אחרים; ולא אתנגד לתכנית
תלת-שנתית לחיסול המסגרת השניה. אולם מפער
זה שציינתו נודף ריח של קיפוח והפליה והוועדה חייבת לתקן זאת.

הפיקוח המקצועי בבי"ס הממלכתיים דתיים הולך ומתרחב; אנו מברכים את שר החנוך אל ההתפתחות שחלה בשטח זה. אבל חוק חנוך חובה מדבר על מנזר מפקחים שצריכים להיות מאושרים על ידי המועצה לחנוך ממלכתי-דתי. עד כמה שאני יודע הפרקטיקה אינה כזאת, מה חושב שר החנוך לעשות כדי להפעיל את החוק בענין זה?

ללימודים תורניים מאז הופעל חוק החנוך הממלכתי בוטלו 2 השעות הנוספות/שהזרם הדתי היה מקבל בתקופת הזרמים. אמנם החנוך הדתי מקיים 2 שעות אלה, אבל זה בעשה על חשבון מקצועות אחרים, ובייחוד על חשבון הספרות. אינני אומר שהתוצאה הסופית היא שילד היוצא מבי"ס ממלכתי-דתי רמתו הכללית נמוכה. אבל ישנם הורים הרגשים לכך. אני סבור שחייב לבוא תיקון בענין זה, שלפי דעתי מתבטא ב-30 משרות במערכת החנוך הממלכתי-דתי. אנו מוכנים לקבץ בסעיפים אחרים בממלכה הגדולה של משרד החנוך כדי לכסות 30 משרות אלו.

20 כתות ההמשך שמשרד החנוך רוצה לפתוח -

ולמעשה יהיה זה מספר גדול יותר - כי גם במשרד העבודה וגם במשרד החקלאות ישנם סכומים רציניים למטרה זו - כמה מהן תפתחנה במסגרת החנוך הממלכתי הדתי בערים ובישובי עוילים? שר החנוך טוען, ובצדק, שאין עתודות של מורים דתיים, והחנוך הממלכתי הדתי באזורי ההתיישבות מהווה למעלה מ-50 אחוז - והוא מוכן להגיש לענין זה עזרתו המלאה. כיצד תווצר עתודה של מורים דתיים, ובעיקר מבני עדות המזרח, אם אינם יכולים להמשיך לימודיהם עם גמר בי"ס היסודי?

בענין האוניברסיטה בר-אילן, אני שמע לומר ששמעתי מפי שר החנוך שהוא חושב להקציב לאוניברסיטה 40 אלף לירות. אני מעריך סכום זה, אבל בהשוואה ללסכום של 12,728,000 לירות בתקציב משרד החנוך, זהו סכום אפסי.

שר החנוך הפסיק פעולות מנהל הסברה 3 חדשים לפני הבחירות הקודמות. אני מניח שיעשה זאת גם הפעולה.

שר החנוך והתרבות ז. ארן: אתה מניח נכון. 3 חדשים לפני הבחירות נפסיק לנהל פעולות חסברה בעל פה.

האם יש לזה בטוי תקציבי? חזוני:

כן, הדבר לוקח בחשבון. שר החנוך והתרבות:

ובכל זאת יש גידול לעומת אשתקד. האם גידול זה עומד ביחס דומה לגידול בסעיפים אחרים? חזוני:

האם שר החנוך מוכן לעשות נסיון נוסף בקשר לתוספת שתי שעות הוראה על ידי המורים?

ברצוני לשאול מספר שאלות: קרגמן:

- א. מי מידת האיכלוס בכתות בבי"ס היסודיים?
- ב. האם העליה הזורמת לישראל, תוכל להביא לניצול יותר יעיל של כוחות ההוראה?
- ג. האם חלה התקדמות בתכנית השר לגיוס מורים להוראת תלמידים אחרי שעות ההוראה?

ד. מה מספר המורים שאינם גרים במקום עבודתם?

ה. באיזו מידה מתקדם פתרון בעיית המורים הבלתי-מוסמכים?
ו. מה הם ממדי העזרה הממלכתית המאפשרת למיעוטי יכולת להקנות לילדיהם חנוך תיכוני ומקצועי?

ז. מה יכולתו של המשק לקלוט את כל גומרי בי"ס הגבוהים נוסף לכוחות האקדמאיים במסגרת העליה?

ח. מה מידת ההצלחה של פעולת המדריכים בקרב הנערים העובדים שלא סיימו בי"ס צמתי?

י. אפרתי: עד עכשו היה מקובל שהאוניברסיטה מתקיימת בעזרת כספי חוץ. אולם בשנה שעברה החלה הממשלה להשתתף בתקציב האוניברסיטה. האם בעקבות השתתפות זו, עשתה הממשלה חקר על היקף האוניברסיטה ומדיה בהתאם לצרכי המדינה?

שנית - האם נכון הוא שרבים מבגרי האוניברסיטה והטכניון עוזבים את הארץ עם סיום לימודיהם?

שלישית - אני רוצה לציין בספק שהאוניברסיטה עושה רבות למען קיים קשר מתמיד בין ההתיישבות והאוניברסיטה. האם אין להכניס פעולה זו למסגרת התקציב?

רביעית - מה עושה משרד החנוך להעברת מורים לשכון קבע בערי הפיתוח?

האם ההקצבה של 4 שעות לימוד בכל אחד מ-30 האולפנים שנמצאים במסקים חקלאיים היא ריאלית?

מה דעת משרד החנוך על הגשת עזרה למפעלי תרבות כמו בית שטורמן בעין חרוד או בית גורדון בדגניה; מוסדות תרביים הממלאים תפקיד חנוכי גדול ונתונים במצב של ירידה מתמדת בגלל קשיים תקציביים?

מדוע אין משרד החנוך מסייע לפעולה התרבותית ב-100 ישובים קבוצתיים בספר?

א. הרצפלד: בעקבות שאלתו של מר אפרתי, האם משרד החנוך אינו חושב לנכון לסייע למסדות תרבות כמו בית גורדון, בית שטורמן ובית לוחמי הגטאות ו"משכן"? אני הייתי מציע שמשרד החנוך יטול לידי את הפיקוח על מוסדות אלה.

שנית - מדוע חלה ירידה בהקצבה לאכסניות נער מ-39 אלף עד 35 אלף לירות, למרות שחל גידול מספר האכסניות?

שלישית - מה אפשר לעשות, לדעת משרד החנוך, כדי ליעל ולקמץ על חשבון תוספת שתי שעות הוראה של המורים?

ז. צור: אם נבחן את ספעל החנוך לכל דרגותיו, יתברר לנו כי בגיל הגן, שאינו כלול בחנוך חובה, יש עומס כבד על ההורים והשתתפות מועטה של תקציב המדינה; בחנוך היסודי, העומס הוא על המדינה; החנוך התיכון והמקצועי הוא יקר מאד, מוטל כולו על ההורים. ואילו החנוך הגבוה מטייל עומס כבד על המדינה. לי נראה שהדבר טעון תיקון.

בתקציב משרד החנוך המוצע יש הפחתה מ-4,7 עד 4,3 מליון לירות לחנוך בגיל הגן. מה הסיבה להפחתה זו?

אני חושב שמהו אינו בסדר בחנוך האקדמי לצורותיו השונות. אינני יודע אם מוגדרת אחריות תקציב המדינה על החנוך האקדמי. אני חושב שאת הכספים הרבים שתורמים יהודי חו"ל לאוניברסיטה אפשר היה להפנות להחזקת האוניברסיטה ולא דווקא להשקעות בבניינים מפוארים שהחזקתם עולה בסכומים גדולים.

שנית, אני חושב שאין תאיום מספיק ואין תכניתיות מספיקה בין המחלקות השונות באוניברסיטה ובטכניון ובין צרכי התפתחותה של הארץ.

כרצוני, לשאול:

א) האם תחזית בדבר הצורך בכוחות הוראה לשנים הבאות?
ב) מה הם הסכומים המוצאים במדינה על חנוך בדרך-הצנורות השונים - הממשלה, הרשויות המקומיות וההורים?

אני מצטרף לדעתם של מר אפרתי ומר הרצפלד בענין בתי התרבות המרכזיים והאזוריים בהתיישבות העובדת. אני חושב שיש ענין רב בחיזוקם של בתי תרבות אלה.

אני מצטרף לתביעתו של מר אפרתי בענין מתן תמיכה לפעולה התרבותית בישובי הספר הקבוציים.

נדמה לי שבמצב הקיים באספקת החלב ונכונות
המשווקים לשאת בחלק ביכר של ההפרש במחיר החלב, אפשר לבצע מבצע
אספקת חלב לילדי ביי"ס בהיקף גדול יותר.

י. רוקח: מפי נציגי משרד הסעד שמענו שהם עומדים להעביר
את גני הילדים בגיל 3-4 למשרד החנוך. האם
הקים משרד החנוך מכשירים מתאימים לקבלת גני ילדים אלה?

שר החנוך והתרבות: דייה לשמחה בשעתה. עד כה לא פנו אלינו בענין זה.

י. רוקח: בערים הגדולות יש תנועה גדולה של האוכלוסיה ממקום
למקום. כתוצאה מכך נוצר מצב שבבי"ס אחד יש משמרת
שניה ובבי"ס שני יש כמות ריקות. האם משרד החנוך לא העלה על דעתו
אפשרות של העברת תלמידים ממקום מגוריהם לבי"ס מרוחקים בתחבורה של משרד
החנוך. על מנת שלא להשאיר כיתות ריקות?

ידוע לי שבבי"ס תחכמוני ואחד-העם בתל-אביב יש
כיתות ריקות; האם משרד החנוך לא עשה את החשבון מה יותר זול - בניית
כיתה חדשה העולה 12 אלף לירות או הסעת תלמידים ממקום מגוריהם לבי"ס?

שנית, מה מידת הנשירה בבי"ס יסודיים?

שלישית - לחנוך היסודי מוקצב סכום של 59 מליון
לירות, ואילו לחנוך התיכון מוקצב סכום של 2 מליון לירות. האם מוצדקת
דיספרופורציה זו?

רביעית, אני חושב שהקצבה לחנוך הגוף היא עלובה

מדי.

י. שריד: סכום זה אינו כולל משכורת מורים.

י. רוקח: אני מבין שאלו הן הקצבות למוסדות הספרוט, ואני
חושב שהן אינן מספיקות.

אשר לאוניברסיטה והטכניון - האם הגיעו להסדרם
לפי הפורמולה של 50 אחוז?

אני חושב שהסכום המוקצב למוסדות מדע, תרבות
ואמנות, הוא קטן מדי. הוא מהווה אחוז אחד מהתקציב כולו.

ברצוני לדעת כמה מתבטאת פעולתה של מחלקת
התזונה בבי"ס, ומה מקבל הילד במסגרת מפעל התזונה?

הינדל י. גורי: ברצוני לשאול מספר שאלות, ובחלק אני רוצה לשתף את
עצמי בשאלות שהוצגו על ידי חברי הכנסת קרגמן

וצור, אבל מתוך גישה אחרת.

מדי שנה בשנה אנו נקלעים למצב כזה, שלאחר אישור
התקציב נצרת בעיה שמקציב מוסדות ההשכלה הגבוהה אינו מאוזן ויש
צורך להוסיף סכומים. עצם העובדה שנתקציב זה סופיע סכום של 4,5 מליון
לירות נוספים, מאשרת זאת, כי סכום זה אינו תוספת לתקציב 1958/60 אלא
במחציתו הוא בא למלא את מחסורו של תקציב 1958/59. כי מספר חדשים לאחר
שאושר התקציב, מוסדות אלה נדחו למצב חמור מבחינה תקציבית והממשלה
היתה מוכרחה להחליץ לעזרתם. אני שואל את שר החנוך, אם הממשלה קבעה מכשיר
קבוע הדואג לכך, שבנוא עונת התקציב יכינו את תקציב מוסדות החנוך הגבווע
ויקבעו מה הם מקורות ההכנסה של תקציבי מוסדות החנוך הגבווע מבלו
שהשאלה תתעורר מחדש כעבור מספר חדשים.

שנית - האם יש תכנית-חמש או תכנית-עשור, נשים לב להתפתחות המדינה וזרכיה, ולמידת הצורך בהספק כוחות מדעיים ומקצועיים ובהתאם לכך מתכננים את הלימודים במוסדות החינוך הגבוה. שאלה זו קשורה קשר אמיץ עם מוסדות החינוך התיכון, כי אין קופצים לאוניברסיטה הטכניון מספסל בני"ס היסודי, אלא יש חוליית ביניים הכרחית של בני"ס התיכון.

הערה אחת לברי מר צור בענין האוניברסיטה. אני חולק על גישתו בענין זה. אני חושב, כל אדם צריך לבנות את ביתו באופן צנוע. אבל מוסדות צבור צריכים להבנות כמוסדות יפים וחזקים המרחיבים את הדעת, בייחוד שהדבר נעשה על חשבון תרומות של יהודים מארצות הברית ואנגליה. וטעות לחשוב שכל המליונים הללו אפשר היה להעביר מקודש לקודש. שוחרי האוניברסיטה אינם תרומים רק לבנינים אלא גם להחזקתם. ולאנשים יש נטיות מסוימות. יש מהם הרוצים לקשור שם עם מפעל מס' יים באוניברסיטה. האוניברסיטה והטכניון גילו כשרון יוצא מן הכלל בריכוז כספים והקמת מוסדות. ואפילו אם הפריזו במקצת, אין להצטער על כך.

הסקר שנעשה על מספר הסטודנטים הלומדים בחו"ל ונשארים שם, מוכיח כי הצעקה על השאחתם של הסטודנטים הישראלים בחו"ל היא מוגזמת. אולם הדבר נודע לי מתוך העתון, והייתי רוצה לשמוע מפי שר החינוך מה המצב לאמתו.

אם אנו מסכמים תקציב התרבות האמנות על סעיפים השונים, הרי הוא מסתכם ב-4,3 מליון לירות שהם 5% מהתקציב הכללי של משרד החינוך והתרבות, ובהשוואה לתקציב המדינה כולו - מחצית האחוז. אדוני שר החינוך, האם אינך סבור שכולנו יחד (כולל שרי החינוך שניהנו מאז קום המדינה) לא חטאנו לצרכי התרבות בישראל, וקיימנו מסורת קונגרסאית שהצרכים אלה נדחקים לקרן זווית? אני חושב שנצטרך לתקן כמה פגישות בתקציב הנוכחי. האם שר החינוך נותן מידה מסוימת של חופש לוועדת הכספים לעשות זאת על חשבון תוספת תקציב?

שר החינוך ז. ארן: אהיה מאושר אם הדבר ייעשה.

היו"ר י. גורי: נדמה לי שאנו עומדים לפני שביתת סטודנטים. אני כולי לצדו של שר החינוך התומך במסקנות ועדת השופט אגרונט. אבל כיוון שיש לעניין זה אימפליקציות תקציביות - רצוי שנשמע דעתו של שר החינוך.

אשר להערתו של מר חזני בענין אוניברסיטה בר-אילן, לא פעם אמרתי מעל במת הכנסת, שלפני שתופעל המועצה לחקר גבוה, שתבדוק באופן יסודי בעיית מוסדות החינוך הגבוה הנכנסים למעגל התמיכה - הדיון בשאלה זו לא יהיה פורה. לאחר שהופעל מועצה זו, שוב אינני יכול לטעון טענה זו. אני יכול לטעון טענה מריטורית. אני שואל את שר החינוך, האם המועצה לחינוך גבוה שהופעלה כבר נתנה דעתה על ענין זה, כדי שנוכל לשקול את הענין מבחינה תקציבית?

א. כהנא: אני מצטרף למשאלתו של מר חזני, שיימסר לנו הסקר על המבנים בני"ס היסודיים.

קיים מפעל חנוכי של עליית הנער במדינה שכל אחד מאתנו מעריך אותו. אולם במסגרתו ישנם מוסדות סגורים שהמורים בהם אינם מקבלים מלוא משכורתם והתנאים הסוציאליים ממשרד החינוך, כי הם פקידים של מוסדות פרטיים. אולם מוסדות אלה קיימים בכפרים או במקומות שאין בהם בתי ספר אחרים שאפשר לשלוח את התלמידים. מדוע מורים אלה אינם זכאים לקבלת משכורת ותנאים סוציאליים מלאים ממשרד החינוך?

המורים הועברו עכשו לפנסיה על חשבון המדינה. האם בני"ס הרשמיים מתחשבים בשנות ההוראה של מורים בני"ס של אגודת ישראל.

י. ספיר:

לאחר 10-11 שנות קיום המדינה ואחרי שנים רבות של מערכת חינוך עברי, אנו רשאים לשאול: מהי רמת הידיעות של בוגרי החינוך היסודי, ובעיקר - האם רואים אנו לפנינו את מטרת החינוך מבחינת המדינה וצרכיה? אותה שאלה חלה על בית-הספר התיכוני. באיזו מידה בוגרי בית-הספר התיכון בחלקם עוברים אחר-כך לחיי מקצוע מסוים או עבודה בארץ, באיזו מידה החינוך התיכון נתן לנו את אותה הרמה הדרושה בשביל המשק הישראלי? מבחינה זו הייתי ממשיך לשאול בנוגע למבנה של החינוך האקדמאי. מהו אחוז בוגרי האוניברסיטה היוצא לחיי המשק הישראלי, או לאותם צרכים לאומיים חיוניים ואיזה חלק לומד תורה לשמה, מבחינת יגדיל תורה ויאדיר?

כל אחד רוצה להקנות חינוך גבוה לילדיו. השאלה אם אנו רואים את החינוך שלנו - היסודי, התיכון והגבוה - כמתכוון להשיג מטרה שהיא לדעתי הכרחית להתפתחותנו, או האם אנו מפריזים בשטחים מסוימים ולוקים בשטחים החיוניים ביותר? הרושם הוא שבשנים הראשונות באמת פעלנו תחת לחץ העניינים, והיום צריך לעשות סיכום ולשאול: האם בדרך זו משיגים אנו את המטרה? ותוצג השאלה: מהי מטרת החינוך על כל חלקיו בתקופה זו, והאם אנו משיגים מטרה זו?

האם יש סמינרים שאינם ברשות משרד החינוך ונתונים למרות של גורמים אחרים, המקבלים תמיכה מתקציב זה?

מי האחראי היום לגדנ"ע?

מהו אחוז העולים החדשים הנהנה מכל פעולות הנחלת הלשון? מהי מידת הידיעה כאשר העולים מסיימים את האולפן? אם לשפוט לפי העתונות הלועזית שפורחת ומשגשגת, הרי יש להעמיד בסימן שאלה את מידת הצלחת הנחלת הלשון בקרב העולים.

מי האחראי לספרי הלימוד המופצים בבתי-הספר היסודיים? בספר לימוד מסוים יש הדגשה מינחדת של עניין שהוא כשלעצמו יכול להיות יפה וחשוב, אבל אם הוא צריך להיות חלק של ספר לימוד בבית ספר יסודי - זוהי שאלה שאפשר להתווכח עליה.

מהי עמדת משרד החינוך לעניין האוניברסיטה בתל-אביב? הוויכוח על גובה שכר הלימוד איננו כל הוויכוח. הוצאותיו של סטודנט בירושלים עולות על אותו סכום של 300 - 400 לירות. זוהי הבעיה המעיקה על הסטודנטים שאינם בעלי יכולת, או שמשפחותיהם הן בעלות יכולת בינונית. אוניברסיטה בתל-אביב היתה פותרת חלק גדול מהבעיה. מבחינה זו יש לכך הצדקה.

תקציב הפיתוח נשאר במסגרת של אשתקד. בדברי-ההסדר אין הערכה על גידול התלמידים בבתי-הספר היסודיים. יש דיספרופוזיציה בין מספר התלמידים הנוספים לבין האפשרויות להקמת כיתות חדשות.

י. רוקח:

מר קולק הסביר שההכנסה מהטבעת מטבעות העשור בסכום של 150 אלף לירות הועברה למשרד החינוך והתרבות לשם הקמת מועדוני נוער. מצד שני שמענו שסכום של 45 אלף לירות הועבר להוצאות ספרים.

שר החינוך והתרבות ז. ארון: זה איננו נכון.

א. גהיר:

מהו מספר הילדים שאינם מצליחים להיקלט בבתי-הספר היסודיים למרות חוק חינוך חובה? מהו מספר הילדים, בעיקר בכיתות ז'-ח', העוזבים את בית-הספר מבלי לסיימו?

עם קום המדינה, באו לארץ ילדים רבים בגיל גבוה שלא למדו בניה-הספר. מהו המצב כיום?

החינוך בספר מחולק לשניים: יש מוסדות מוחזקים בישובי עולים ויש מוסדות בהתיישבות, בעיקר בנקודות קטנות. אני שומע שנעשית פעולה מבורכת להקמת מוסדות חינוך אזוריים, לא רק של בתי-ספר-על-יסודיים. הגיעה אליפניה של מועצה אזורית שער הנגב הרוצה להקים מוסד מחוזי לישוביה. המועצה מקיפה 13 ישובים. עד כה לא נמצאה דרך לכך. מהי המדיניות לגבי אותם גופים התיישבותיים הרוצים להקים מוסדות משותפים? דומני שבמקרה כזה משרד החינוך צריך לעשות את כל המאמצים כדי לאפשר לגופים אלה לבצע את הפעולה. אני חושב שגן שר החינוך מכיר את הבעיה.

אשתקד הגדלנו את התקציב לפעולה תרבותית בקרב ישובי הספר. אני מברך על כך. השנה פנו בבקשה לעזרה לפעולה תרבותית ישובי ספר קבוציים והם נענו בשלילה. אני יודע שקשה להגיע ליטבתה או לעין גדי. הגופים ההתיישבותיים נושאים בעול זה, אבל אין בכוחם לשאתו לבדם ובשלימות. בהמשך לדברי היו"ר, אני מציע להוסיף בתקציב 40 אלף לירות למטרה זו. שר החינוך השיב על כך בחיוב. כנראה שיהיה צורך לקבל את הסכמת האוצר לכך.

אני מציע להוסיף סכום של 40 אלף לירות לפעולה תרבותית בקרב ישובי ספר קבוציים.

רצוני לעבור לענין העזרה לתנועות הנוער. בתקציב

מופיע סכום של 40 אלף לירות למטרה זו. שר החינוך הודיע בהזדמנויות שונות על עמדתו ועל עמדת הממשלה לשאלה זו. ועדת השרים העבירה לממשלה את המלצותיה. ברור לכל - בין אם יכירו בהמלצות אלו או אחרות - שהסכום של 40 אלף לירות איננו עונה על הבעיה ואיננו מספיק בשביל פעולה חינוכית-חקלאית בקרב נוער המאורגן במסגרת תנועות נוער.

רצוני להציג שאלה יסודית בנוגע לחינוך תיכון. מספר התיכונים בחינוך היסודי הולך וגדל מדי שנה בשנה. הוא הדין בנוגע למספר התיכונים בחינוך התיכון. ההנחה היא שתלמידים אלה שואפים לרכוש להם חינוך גבוה. במסגרת החינוך הגבוה לומדים כעשרת אלפים סטודנטים, שמספרם ילך ויגדל. מה יעשו הסטודנטים הללו כאשר יסיימו את חוק לימודיהם בבית-הספר הגבוה? אינני מתנגד לחינוך תיכון וגבוה לו לפחות חלק מהבוגרים היו רוכשים להם השכלה לשמה והיו מוכנים לאחר מכן ללכת לעבוד בנתי-חרושת, בחקלאות וכדומה. אבל שאיפתם היא להמשיך במקצוע אותו למדו באוניברסיטה. אני מציע שאלה חמורה ורצינית: מהי ההכוונה? אם אותם בוגרי האוניברסיטה לא יהיו מוכנים להיות מנהלי עבודה בנתי-חרושת או ללכת לחקלאות וישאפו להיות משפטנים או כלכלנים, הרי לפי הכרתי הם במרוצת הזמן לא יוכלו להשיג בארץ מקומות עבודה מתאימים. כל זה יבוא למשבר חמור ביותר בקרב הנוער שלנו.

אנו צריכים להציג את השאלה לא רק מבחינת התקציב לאוניברסיטה או לטכניון. אנו מייבים למנות ועדה שתתכנן ותראה את צרכי הארץ ודרך התפתחותם של המוסדות להשכלה גבוה מבחינה רחבה של מטרת החינוך. זוהי בעיה יסודית שאני מציע אותה לגבי החינוך התיכון והגבוה. רצוני לשמוע באיזו מידה מתכננים את הדברים במשותף משרדי החינוך, העבודה והחינוך. האם קיימת משותפת של שלוש המשרדים האלה הבוחנת את בעיות החינוך העל-יסודי והגבוה?

פ. חזני:

בישובי עולים נתקלים בבעיה, שבעונת העבודה הנוערת, בעיקר בצונת קטיף הכותנה, מעסיקים את הילדים בעבודות עונתיות בווערות ובאותו זמן מתרוקנות הביתות מלומדיהן. האם אין מקום לקצר את תקופת חופש הקיץ ובמקום זה להאריך את חופש סוכות?

היו"ר י. גורני: אדוני שר החינוך, בדקתי ומצאתי שהסכום של 883 אלף לירות המיועד למדע, תרבות, אמנות - הענקות והשתתפות מתחלק בדרך הבאה: 569 אלף לירות מוקדשות לחמש מטרות: למפעלי מדע ומחקר, סמינרים ומכונים השתלמות, "יד ושם", "הבימה", האקדמיה ללשון וכן למוסדות תרבות ואמנות. סכום של 200 אלף לירות מוקדש לשש מטרות וסכום של 120 אלף לירות מחולק, לפי דברי ההסבר, ל- 45 מטרות. אינני יודע אם במצב כזה אפשר לכלכל סולם עדיפויות. ולכן כל תביעה כזו היא בלתי-הגיונית.

שר החינוך והתרבות ז. ארן:

רצוני להשיב קודם על השאלות שאפשר להשיב עליהן בקיצור כדי לפנות דרך לשאלות יסוד.

תרבות תורנית: לא הכל בשטח זה מתחלק לפי פרופורציה. אינך יכול לקחת את הסכום שנועד לתרבות תורנית ולהעמידו מול מפעלים אחרים שהם כלליים. אני בעד תמיכה בתרבות על כל גילוייה. אילו אפשר היה להגדיל את הסעיף - הייתי רואה בכך ברכה. במידה וצריך לייחד סכום לנשמת העניין - נתקלים באמצעים מוגבלים. כל הבנין שבנו כאן על יסוד פרופורציה איננו שייך לעניין.

תמיכה בהסתדרויות נוער - יש כאן הגדלה ניכרת. הוקצב השנה סכום של 45 אלף לירות לעומת 14 אלף אשתקד. אילו נשאלתי כמה יש להקציב למטרה זו, הייתי משיב: 150 אלף לירות. אמרתי זאת בממשלה. יש להגדיל את הסכום דוקא מפני שאסרו על הסתדרויות הנוער לפעול במסגרת בית-הספר. אבל איש איננו חולק על ערכן ועל התועלת שיכולה לצמוח מעניין זה למדינה. כל ארגון שיש לו מטרה חינוכית - תבוא עליו ברכה. היות ועשו קיצוצים בתקציב משרד החינוך לפני שהביאו אותו לממשלה ולאחר מכן - קיצצו גם סעיף זה. בעניין זה אני יכול רק להשתתף בצערכם, כי אני חושב שזהו סעיף חשוב.

אני בעד תרבות גופנית, אם כי אני שולל את הפסוק "נפש בריאה - בגוף בריא". איש לא יגיד שלעם הגרמני לא היה גוף בריא, וראינו מה שהוא עולל. אינני חולק על כך שיש לתת תרבות גופנית בבית-הספר. בדרך כלל יש התקדמות בשטח זה, אם כי היא עדיין איננה מניחה את הדעת. שטח זה הולך ומשתפר מדי שנה בשנה. אני מחשיב באופן מיוחד את מכון וינגייט, המשמש גנרטור לכוחות מדריכים בשטח תרבות הגוף. בבית-הספר - זוהי אחת השאלות הכאובות. אין כל ספק שענף זה דורש הרחבה, והדבר תלוי שוב פעם באפשרויות וביכולת שלנו.

אני רוצה לקבוע כי לפי הכרתי הנשירה בבית-הספר היסודי פוחתת; היא עוד לא נפסקה. בעיית חינוכם של עדות המזרח מהווה נושא שאני רגיש אליו. לפי מפקד שנערך בשנת תש"ט היוו ילדי עדות המזרח בבית-הספר היסודי 52%, ואילו בכיתות הגבוהות רק 42%. אם אני עושה השוואה עם מה שהיה לפני 4 - 3 שנים, הרי שיש תהליך של התקדמות, ופירוש הדבר שהנשירה פחתה. ומדוע? יש תהליך של נורמליזציה בין הגיל של התלמיד לבין הכיתה שהוא נכנס אליה. בתקופה של קבוץ גלויות הוכנסו רבבות תלמידים בגילים יותר גבוהים לכיתות נמוכות מחד, ומאידך אלפי תלמידים נכנסו לכיתות המתאימות להם לכאורה לפי גילם, אבל רמת הידיעות שלהם היתה פחותה מהדרוש. שני הדברים הללו, פרט לגורמים אחרים, גרמו לנשירה. אינני מתאר לכם אידייליה, אבל חשובה כאן המגמה. בשטח זה אנו הולכים לקראת הבראה, והנשירה בהחלט פחתה.

כמה מקיף חוק לימוד חובה? הוא מקיף את האחוז הגבוה ביותר באיזה ארץ אחרת בעולם, פרט לסין ששם אינני יודע מה מתרחש. האחוז הוא 97% - ואני נוקט לשון זהירה. מבחינה זו המצב בהחלט מניח את הדעת. יש עובדה אחרת, שהילודה פוחתת. אני חושב שהרשויות המקומיות יחד עם משרד החינוך מביאים לאחוז הגבוה ביותר של כניסת תלמידים למערכת החינוך היסודי

שר החינוך והתרבות ז. ארן -

תוספת שתי שעות למערכת החינוך הדתי אין פירושו
תוספת 30 משרות אלא 800 משרות. במקרה כזה יש לתת תוספת של שתי שעות לכל
מערכת החינוך, ויש להן ערך גם בבית-הספר הממלכתי. לכן זו הוצאה של
4 מיליון לירות.

בקשר למבנים רצוני לקבוע עובדה אחת יסודית
שכולנו יכולים להתגאות בה. בדרך כלל המשמרת השניה היא מכת עולם; ארצות
עשירות אינן יודעות לפתור בעיה זו, כי תהליך הבניה איננו מדביק את
הגידול הטבעי ואת התפתחות החינוך של העולם. גם בארצות הברית קיימת
הבעיה של המשמרת השניה, לפי אינפורמציה שקבלתי. לכל הארצות הללו אין
בעיות של קליטת עליה. וצא ולמד על מצבה של מדינת ישראל, אשר במשך
11 שנות קיומה גדל היקף החינוך היסודי פי ארבעה ויש בה מתוך קרוב
ל-12000 כיתות רק 800 כיתות במשמרת שניה בשנה זו. היינו - 7%.
אני חושב שזהו מאמץ גדול אם המדינה מדביקה את העליה והגידול הטבעי
ובכל-זאת יש רק 8% כיתות של משמרת שניה. כאשר אני מדבר עם אנשי
חול ומגיע לנקודה זו, אני מדגיש עובדה זו בגאווה. בשלה הבאה, עם
הבניה הנוספת של 900 כיתות, תהיה המשמרת השניה בת כ-1,000 כיתות.

וכיצד אקרה לנו הנס הזה? כי המדינה על כל
מקורותיה נחלצה לענין זה. וכאן רצוני לומר כמה דברים על משרד העבודה.
משרד החינוך מקבל כספים מתקציב הפיתוח, מרשויות אחרות וגם ממפעל "הפיס".
אבל משרד העבודה עסק במשך שלוש השנים האחרונות בבניית בתי-הספר באזורי
פיתוח ובישובי עולים במידה של חסידות. למשרד העבודה מגיע פרס עבוד
עבודתו זו, כמובן שמאחורי כל זה עומד משרד האוצר; אבל הם עסקו בכך
מתוך יוזמה, הוך מסירות שאני פשוט משתאה לנוכח המלאכה הזו. במשך
שלוש השנים האחרונות הוקמו בארץ מבנים לבתי-ספר בסכום של 28 מיליון.
ובפרק זמן זה 1,500 כיתות באזורי פיתוח בסכום של 17 מיליון מתוך
28 מיליון. תעברו באזורי הפיתוח ותכנסו לבתי-הספר ותראו נחת מהאור
שבהם, מהאוויר ומהמרחב. הילדים נושמים את אווירת המרחב בכיתות אלה.

נוסף ל-1000 הכיתות במשמרת שניה, יש כ-1,000
כיתות במבנים פסולים שאסור להחזיק בהם ילדים. הבעיה חריפה במיוחד
בירושלים, שם צריך לעשות מאמץ מיוחד. בירושלים צריך להחליף כ-150
כיתות, פרט להדבקת הגידול. ביפו צריך להרוס 70 - 60 כיתות.

רצוני להביא לתשומת-לבו של חבר-הכנסת חזני,
שמחוך 789 כיתות של משמרת שניה שיש לנו השנה, נסנות 487 על בתי-
ספר ממלכתיים ו-296 על בתי-ספר ממלכתיים-דתיים.

ע. אסף: המשמרת השניה מרוכזת בתל-אביב. באיזורי
הפיתוח כמעט ואין משמרת שניה.

ס. חזני: אני מבקש שהיו"ר ידאג כי נקבל את הסקר כולו
על גושא זה.

שר החינוך והתרבות ז. ארן: אני חייב לומר שתביעות נציגי המפלגות
אינן מצטיינות באוביקטיביות יתרה. הם לא
מספרים לציבור, שמכספי תקציב הפיתוח בכל השנים, החלק שאנו מקציבים
כדי להדביק את צרכי הבניה של בית-הספר הממלכתי דתי הוא לעתים יותר
גדול מאשר בבית-הספר הממלכתי. בדרך-כלל במידה ויש עיוותים הם לגמרי
אינם שייכים למשרד החינוך. זהו ענין של העיריות. במידה ויש לנו
השפעה - אנו לוחצים ומתקנים. אתם אינכם מציגים את הענין באופן
אוביקטיבי ובאור הנכון.

אתה מתייחס להצעתי על תכנית תלת-שנתית
לסתמית הפער?

מ. חזוני:

אני מתייחס בספקנות לתכניות של שלוש שנים.
אני בעד תכנון ותכניות, אבל עלי לקחת את

שר החינוך והתרבות ז. ארן:

הענין כולו ולא פריט אחד.

אכסניות בוועד: רצוני להביא לחשומת-לכם
שהקימוני באזורי הפיתוח 17 בתי בוועד, 11 מהם כבר פועלים ויתר ה-6 יסתימו
בזמן הקרוב. המבנים הללו בוועד לבני-בוועד בגילים 17 - 14 והם ישמשו
כבתים לנוער לעבודה, לפעולה חברתית, להשתלמות מקצועית. השתמשנו למטרה זו
ב-150 אלף הלירות שקבלנו מוועדת העשור. משרד העבודה מצדו הקציב סכום דומה.
למעשה הסכום הוא יותר גדול, כי במספר מקרים העמידו לרשותנו מבנים ועלינו
היה רק להתאימם. זוהי אחת הפעולות החשובות שנעשו בשנה האחרונה.

תרבות - לפי הכרתי סולם העדיפות אצלנו הוא

הפוך מאשר סולם יעקב. בענייני תרבות הסולם שלנו מביט השפיטה אבל בארץ
איננו עומד. אני מלא ההערצה על שמפעלים תרבותיים ואמנותיים מתקיים למרות
שהמדינה איננה מושיטה להם את העזרה הדרושה. אין זה אומר שבכלל לא עשו
דבר בשטח זה. האופרה לא היתה קיימת לולא העמדנו לרשותה את הבנין.
תיאטרון הקאמרי מחזיק מעמד כדי נעשו מאמצים גדולים כדי לתת לו אפשרות
להתקיים בתקופת המעבר עד להקמת הבנין. כן הושגנו עזרתנו ל"הביטה". יש
הקצבה קבועה למפעלי אגודת הסופרים, ויש מפעלים רבים אשר לעזרתנו
להם יש ערך. היו"ר הביא לנו רשימה של מטרות, שאותי הן כמעט ואינן
מענינות מפני שעזרתנו זו היא בבחינת ריסוס. אני יודע ששום דבר יסודי
איננו יכול להיעשות כדי להשפיע על מהלך התרבות במדינה. כאשר הכנסתי
סעיף של 100 אלף לירות למועצה לתרבות ואמנות תוך מגמה להתחיל להשפיע
משהו בשטח זה - הסכום נמחק. אם ועדת הכספים, בהסכמת האוצר, תוכל להעלות
את הענין - היא תתקן עוול גדול. אני יודע מאין נובע העוול; העוול נובע
מכך, שאת מיטב האפשרויות שלנו השקענו ביסוד חינוך, וזה נכון. זוהי
הסיבה העיקרית והיסודית. מתוך התרכזות בענייני חינוך הגענו להתרדגות
בענייני תרבות. זהו אחד הדברים החובעים תיקון. אני נתון במסגרת ולא
אציע תוספות. אם ועדת הכספים תהיה לנו שעת-רצון, תוך הסכמה עם האוצר,
לתקן את הדבר - היא תעשה מעשה גדול.

אני עובר עתה לעניינים יותר יסודיים.

קודם כל רצוני לנקוב במספר. מספר התלמידים במדינת ישראל מכל הגילים,
בכל שלבי החינוך ובכל צורותיו מהווה 83% מכלל האוכלוסיה היהודית
שהיתה בארץ. עם קום המדינה, עובדה זו אומרת לנו משהו. וכמה זה עולה?
לפי הערכתי, אם תקציב משרד החינוך הוא 95 מיליון, הרי הסכום הוא לפחות
פפול, היינו - 200 מיליון ולמעלה מזה.

חבר-הכנסת ספיר שאל שאלה חשובה על רמת

החינוך היסודי, התיכון והגבוה. בדרך כלל אנו נתקלים בחזיון הבא: מורי
הכיתות הגבוהות של בית-הספר היסודי מתאוננים על רמת ההישוגים של
הילדים בכיתות היותר נמוכות; מנהלי בתי-הספר התיכוניים מתלוננים על רמת
ההישוגים של בית-הספר היסודי? מורי בית-הספר הגבוה מתאוננים על רמת
החינוך של בית-הספר התיכון. קודם כל יש לדבר על עובדות כלליות, ואתחיל
מהחינוך הגבוה.

כיום יש לנו 10 אלפים סטודנטים, שמחציתם

לומדים מקצועות ריאליים, ומחציתם - מדעי הרוח. אני חושב זאת להישג גדול
שהגענו למחצית סטודנטים העוסקים בתחום הזה של מקצועות ריאליים. בשביל
המדינה זהו דבר גדול, אם כי אינני מזלזל בשאר המדעים. זוהי נקודה
שחשוב להדגישה. לגומרי האוניברסיטאות שלנו יצאו מוניטין ברחבי העולם.
ומינותן לאוניברסיטה ולטכניון את התלמידים האלה, שהם מהווים את החומה
הזה? - אותם נותן בית-הספר התיכון; ומינותן לבית-הספר התיכון את
התלמידים הללו? - כמובן שבית הספר היסודי. זוהי ראייה טלסקופית. עכשיו
רצוני לחזות בכך בראיה מיקרוסקופית.

שר החינוך והתרבות ז. ארן -

תהליך היעול של בית-הספר היסודי הוא תהליך רציני ביותר מבחינות רבות. אילו שאלוני - האם רמת החינוך בבית הספר היסודי היא מניחה את הדעת, אשיב: בהחלט לא. אבל אם תשאלוני מהי המגמה, תשובתי תהיה - המגמה הולכת לקראת שיפור והתקדמות. זוהי האמת. תהליך הזהות של הגילים עם הכיתות הולך ומתקדם לקראת השוואה. יש להביא בחשבון שאלפי מורים צעירים רוכשים נסיון הוראה. גם לצורת המבנים יש השפעה על הרמה. הפעולה הפדגוגית והניסויים הפדגוגיים אינם נפסקים. זהו תהליך רצוף ומתמיד שמטרתו להעלות את רמת החינוך היסודי. הוא הדבר בנוגע לבית-הספר התיכון. הוקמו שתי ועדות, האחת בראשותו של פרופ' סמבורסקי ללימודים ריאליים, והשניה בראשותו של פרופ' אורבך ללימודים הומניים בבית-הספר התיכון. אם תשאלוני אשיב לכם, שמבתי-הספר התיכוניים המלמדים בנוקד הרוב המכריע של בתי-ספר רציניים הם בתי-הספר העירוניים וגם מספר בתי-ספר ציבוריים כמו "הריאלי" בחיפה או בית-ספר "חוגים" או בתי-הספר "רחביה" ובית הכרם בירושלים.

אשר לחינוך הגבוה - להוי ידוע לכם שבשנת 1958/59 הגענו למצב שיש פילנטרופים הרוצים להקים מבנים לאוניברסיטה העברית, ואילו האוניברסיטה נענית בשלילה, כי לאחר הקמת המבנים - מתחילים צרות בעיות. כל כמה שהמבנה יותר מפואר כן הוצאות ההחזקה יותר גבוהות. האוניברסיטה הגיעה למסקנה שיש להעמיד כאן סכר. באופן תיאורטי צודק חנר-הכנסת צור בנוגע לבחינת סולם העדיפויות, אבל אלה הם כספים שאין לנו שליטה עליהם. נסיתי מספר פעמים להפנות את תשומת-לב הפילנטרופים לנקודות התורפה, אבל ללא הועיל.

הכוונת החינוך בהתאם לצרכי המשק של המדינה. לפני כמח שנים הזמנתי מחקר על נושא זה אצל מוסד "סולד". קיבלתי מהם תזכיר המוכיח ומסביר מדוע אי-אפשר לערוך מחקר כזה. זהו תרגיל עם נעלמים רבים. העליה היא בבחינת נעלם, והוא הדין לגבי המשק. מחקר כזה נחוץ, אבל משרד החינוך לא יוציא אותו לפועל בשלב זה כי נחוצים לכך כוחות גדולים. יתכן שהדבר צריך להיעשות על-ידי ועדה בינמשרדית, כי פועלים גורמים כמו פיתוח, עבודה וחינוך. הבעיה לא נעלמה מעינינו.

אינני יודע על חוסר עבודה בתור חזיון בין האינטליגנציה שיצאה מהמוסדות להשכלה גבוהה. הנושא יתחיל להיות בעיה אם תבוא כל העליה מרומניה, הכוללת מאות רופאים, מהנדסים ומעט מאד מורים. הבעיה עוד עדיין איננה חריפה. הנה מתחילים לפנות להוראה במדעי הרוח. מדוע? לאו דוקא בגלל הסטיפנדיות. השוק ספג כלכלנים, משפטנים והחלה תזוזה בין הסטודנטים למדעי הרוח והם מתחילים לפנות להכשרה בהוראה בבית-ספר תיכון, כי השוק הצטמק.

קיים איפוא תהליך של יעול בבית-הספר היסודי, שאיננו מניח את הדעת. אבל המגמה היא לשיפור ולשכלול. אנו סובלים עדיין מהבעיה של מורים בלתי-מוסמכים. יש 3,000 מורים בלתי מוסמכים מתוך 15,000 מורים. המצב חמור ביותר בבית-הספר הממלכתי-דתי. אלמלא נאלצנו כל שנה להזרים מורים בלתי-מוסמכים בגלל סיבות שונות, כמו יציאת מורים מהמחזור לרגל פרישה לפנסיה או יציאת מורות לחופשת הריון - היינו מתגברים על הבעיה. זה"ל לוקח חלק מהנוגרים אבל הוא גם מחזיר לנו מורים. השנה נתבע מצה"ל להחזיר לנו את המורות, אחרת נצטרך להוסיף מורים בלתי-מוסמכים. הדבר לא יפתור את הבעיה בבתי-ספר ממלכתיים-דתיים כיוון שאין להן מורות חניילות.

אנו רגישים מאד לשאלת המורים במערכת החינוך הדתי. אנו רואים את הבעיה מתוך האספקט הכללי של בעיית החינוך במדינה. אין הצעה המתקבלת על הדעת מבחינת הביצוע שלא נתמוך בה. היו בנדון הצעות שונות, צה"ל הסכים שבחורי הישיבה המסכימים ללכת להוראה יקבלו רק שלושה חדשי אמונים בסיסיים ואחר-כך יעברו למסגרת שירות המילואים. הללו ילכו להוראה כשירות לאומי, בתנאים אזרחיים. המורות החניילות משרתות במסגרת צבאית. בישובי עולים הן מלמדות 24 שעות ו-6 שעות עליהם להקדיש לפעולות אחרות.

שר החינוך והתרבות ז. ארן -

מבחינת גידול אחוז המורים המוסמכים - יש התקדמות מתמדת, אבל הבעיה עדיין קיימת. אנו עושים פעולות השתלמות במסגרת גדולים. הסקר האחרון מראה, שכ- 60% של המורים הבלתי-מוסמכים הם ברי תקווה להיות מורים טובים, הם רק צריכים להשלים את השכלתם. חלק מהם נצטרך לפטר, והחל מהשנה הבאה נתחיל בפיתורין.

אשר למורים בבית-הספר התיכון - רצוני שתדעו מהו החזיון. אני יודע שרוב המורים בבית-הספר התיכון אינם מוסמכים להורות בבית-ספר תיכון, לפי השכלתם האקדמאית. הם מקבלים לאחר מבחן תעודת הוראה זמנית. השנה הגענו להישג רציני. יש הסכם עם בית-הספר לחינוך באוניברסיטה, שהחל מהשנה האקדמאית הבאה יתחיל להורות גורם בענין זה. הקצבנו סטיפנדריות ניכרות של 500 לירות לשנה בתוספת מחצית סכום שכר הלימוד לכל סטודנט במדעי-הרוח המוכן ללכת להוראה, והוא יצטרך לקבל הכשרה מיוחדת במשך שנה בתוך האוניברסיטה וזאת כדי להכשירו להוראה בבית-ספר תיכון מבחינה פדגוגית. אני מקווה שמהלך זה יזרים השבה 200 - 150 מורים. יש לנו הסכם דומה עם הטכניון, במסגרת יותר מצופצים, לגבי שורה של מקצועות. אנו מחפשים אמצעים כדי לארגן השתלמויות למורי בית-הספר התיכון. בתקציב אין סכומים לכך.

האולפנים לעברית נועדו למבוגרים. מי שנמצא בכותלי האולפן 5 - 4 חדשים יוצא משם עם מינימום של דיבור עברי, קריאה וכתיבה בעברית. בל נשלה את עצמנו: אדם מבוגר שכל חייו מילדותו חונך על ברכי לשון אחרת והוא ספוג תרבות אחרת, גם כאשר הוא יודע קרוא וכתוב בעברית, הוא משועבד ללשון ולתרבות עליהם חונך. יש רק מקרים יוצאים מהכלל מעטים. האולפנים הללו מהווים את אחת הפנינות שלנו. כי קרתי באחד האולפנים ונוכחתי בחזיון הבא - כל מי שידע אידיש, המעבר לעברית היה לו קל, כי האידיש ספוגה עברית. המעבר מאידיש לעברית איננו מעבר בין שני אקלימים או בין שני קטבים. כל מה שהאדם הוא יותר פרימיטיבי - הוא לומד לדבר יותר מהר. דוקא לאדם אינטליגנטי קשה להתבטא כדי להדביק את מחשבתו ולכן הוא מתקשה בכיבוש הלשון.

חינוך תיכון ויסודי - קבלנו תוספת של 17%, היינו 14 מיליון. 4 פריטים נטלו 96% של התוספת - חינוך יסודי (משכורת מורים), חינוך גבוה, חינוך תיכון והכשרת מורים. יש סעיפים רבים שלא רק שלא קבלנו להן כל תוספת אלא הם הוקפאו.

אני צריך לדבר על הרקע של התקציב, שהוא ביסודו תקציב להחזקת מעמד. בשולי התקציב יש מפעלים שאנו משלימים אותם.

אילו הוספנו כיתה ט' חובה - היה הכרח בתוספת של 21 מיליון לתקציב. כל אלה המתכוונים להעלות סיסמאות בנוגע להלאמת החינוך העל-יסודי צריכים לדעת על מה הם מדברים. הלאמת החינוך העל-יסודי פירושו כעבור ארבע שנים הוצאה של 75 מיליון ל"י לשנה, פרט למבנים וציוד. בכיתה ט' היו השנה 19 אלף תלמיד, והשנה המספר יגיע ל- 23 אלף.

למרות שאין חינוך תיכון חובה, הרי 80% - אם לא לעלה מזה - מבין גומרי בית-הספר היסודי מתפרשים לחינוך העל-יסודי: התיכוני, המקצועי, החקלאי. אגב - וזוהי נקודה חשובה - בשנה הקודמת חל שינוי לטובה לגבי מספר התלמידים ההולכים לבתי-ספר מקצועיים. הגידול איננו רק אבסולוטי אלא גם באחוזים. אילו יכולת הקליטה היתה יותר גדולה - האחוז היה יותר גדול. אני מצוין זאת בסיפוק רב. החזקת כיתה בבית-ספר מקצועי עולה 16 אלף לירות לשנה. התלמיד איננו משלם סכום יותר גדול. בתי-הספר המקצועיים עומדים לעבור בשנה הבאה לשכר לימוד מודרג.

שר החינוך והתרבות ז. ארן -

ועובדה שניה: 80% ומעלה מאלה המתפרשים והולכים לבית-
הספר התיכון - המאמצים שלנו מכוונים לסייע להם, כדי שהעומס לא יהיה
כל כך גדול.
כמו עלי להפנות את תשומת לבכם לכך, ששמנו-לב לחלשים בתוך
בית-הספר היסודי.

בהנהיגנו את שיטת שכר הלימוד המודרג, השגנו כמה מטרות:
ראשית, הפכנו לריגולטור של שכר הלימוד בבית-הספר התיכון, לרגולטור המכוון
ומפקח. אני נוטל עלי את האחריות לומר לכם, שאלמלא הנהגנו זאת הרי שכר-
הלימוד בבית-הספר התיכון היה עולה לאין ערוך יותר משהוא כיום; שנית,
נהנינו כיום ויהנו בשנת תש"כ בשלוש הכיתות הללו 22 אלף תלמיד משכר לימוד
מודרג. אם נוסיף לכך את תלמידי כיתה י"ב הנהנים מסטיפנדיה, הרי ש-75%
מכלל התלמידים נהנים מתמיכה. הנאה זו מתבטאת ב-30 עד 300 לירות, בהתאם
למצב הסוציאלי; שלישית, הרחבנו את האפשרויות להקלטות בבית-הספר התיכון
לא רק למיעוטי-יכולת, אלא גם למיעוטי-יכולת מבחינת רמת הלימודים. אנו
מלווים את מיעוטי היכולת האינטלקטואלית כאשר הם גומרים את בית-הספר
היסודי ועומדים להיכנס לבית-הספר התיכון. אנו מארגנים להם, לפני הכניסה
לבית-הספר התיכון, קבוצות לימודיות מיוחדות המחננות אותם. גם בכיתה ט'
מחזיקים אותם בקבוצות לימודיות נוספות, וכך נלווה אותם עד לכיתה י'
החלשים הם מבני עדות המזרח, בני עולים. לגביהם נקטנו בשיטה של
פרוטקציוניזם ממלכתי.

י. ספיר: האם נעשה מחקר לגבי חוגים מסוימים או ארצות מוצא ?

שר החינוך והתרבות ז. ארן:

למבחן כזה יש לחכות עשר שנים, כי רק לאחר שיוצאי
הארצות השונות יתייצבו - אפשר יהיה לעשות השוואות. כשם שמספקים
לגוף האדם ויטמינים כאשר אלה חסרים לו, כך מאמצינו מכוונים למתן
ויטמינים אינטלקטואליים, רוחניים ומושגיים לאלה הזקוקים לכך במסגרת
הכיתה. זוהי שיטת לימוד יותר אינטנסיבית שיש בה ברכה לכולם.

הניסויים הפדגוגיים מכוונים להקניית ידיעת הקריאה
החל מכיתה א', בהתאם לשיטה המבטיחה ידיעת הקריאה. יש נסיון נוסף
שאנו עושים, הוא כבר לא פדגוגי, בכיתות ז'-ח'. הכנסנו שיטה של לימוד
סוגבר. מחלקים את הכיתה לשתי קבוצות - יותר חזקה ויותר חלשה ומלמדים
אותו חומר בשתי הקבוצות בנפרד. הקבוצה החלשה מקבלת לימוד יותר אינטנסיבי
והיא איננה מדוכאת, ואילו הקבוצה המתקדמת אין מפריעים לה. לנסיון
זה יש הר חיובי.

השאלה העומדת לנגד עינינו בבחינת "והגית בו יומם
ולילה" היא - כיצד להתאים את דרכי ההוראה, החל מגיל הגן, לעדות
השונות. כי הרי יש להביא בחשבון שלילדים אלה יש בית והוא שונה מבית-
הספר, והוא לעתים מנוגד לו. המגמה היא להרחיב את אפשרויות ההקלטות
בבית-הספר התיכון ובמוסדות. אנו עומדים להקים באיזורי הפיתוח
כ-20 בתי-ספר תיכוניים דו-שנתיים, במגמה מקצועית או חקלאית, עם תכנית
דו-שנתית. מה שנתבע מהמדינה ואיננו ניתן להשגה עכשיו - אלו הן אפשרויות
להרחבת יכולת הקליטה של בתי-הספר המקצועיים והתיכוניים. ופירוש הדבר -
מבנים, ציוד ומורים.

אילו נשאלתי: מהי הבעיה החינוכית המרכזית במדינה,
הייתי משיב - החינוך העל-יסודי. כי על הבטח מופיע נוער של קבוצ גלויות.
הבעיה המרכזית היא הרחבת יכולת הקליטה של המוסדות האלה, או על-ידי
תוספת מוסדות, או על-ידי תוספת מבנים וציוד לבתי-הספר העל-יסודיים
הקיימים.

ולאחר הדברים הללו יש לי הערה נוספת. חבר-הכנסת אולמרט
העלה את הבעיה של ההכשרה הקדם-מקצועית. לומדים היום בכיתות קדם-
מקצועיות כ-13 נערים ונערות, מחציתם בנים ומחציתם בנות. יש תביעה

שר החינוך והתרבות ז. ארן -

מעשרות בתי-ספר להקים כיתות כאלו, אבל אין לנו אמצעים לכך. הענין נכנס לסבן שני השנה, ומאיזו בחינה? כ-60% מהמסויימים עברו למערכת העבודה או שנכנסו לכיתות של בתי-ספר חקלאיים וקמפועיים. הבנות רוכשות ידיעות בחפירה, אריגה וכדומה, וידע זה נשאר להן לכל ימי חייהן. הבנים היוצאים לעבודה מפורזלים, הם כבר אינם נערים לשליחויות. לאותו נער יש תבונת-ידיים. לאלה הנכנסים לכיתה א' של בית-ספר מקצועי או חקלאי יש חיסון בפני נשרה. הבעיה היא בעיית ההמשך בשביל אלה שהולכים לבתי-ספר מקצועיים או חקלאיים לכיתה ב' מקבילה, כי יכולת הקליטה שלהם מוגבלת. בתי-הספר המקצועיים אינם יכולים לקלוט, והם קולטים - הם מציגים חביעות לגבי ציוד, הוצאות החזקה וכדומה. זוהי הבעיה. עצם הנסיון הוא אחד המבורכים ביותר.

בתי-הספר המקצועיים והחקלאיים אינם ברשותו של משרד החינוך. תוך הנחה שבמדינת ישראל הבסיס צריך להיות שענו כל הזמן לבתי-הספר המקצועיים והחקלאיים שיבנו עצמם על שני יסודות: א. בית-ספר דו-שנתי מקצועי לפועלים; ב. בית-ספר בן ארבע שנות לימוד לסכנאים ומשגיחים. אני שמח להודיע שמשרד העבודה אימץ לעצמו את המהלך הזה, ורוב בתי-הספר המקצועיים ילכו לפי הקו הזה. בדרך כלל ההכשרה המקצועית היא יקרה מאד. הכיתות הקדם-מקצועיות נותנות את ההכנה בעבודה ובהתמחות רהן עולות רק 25% ממה שעולות הכיתות בבית-ספר מקצועי. יש איפוא באפשרותנו לתת שנת לימוד מקצועית בזול. אם בתי-הספר המקצועיים יעברו לשיטה של בתי-ספר דו-שנתיים, הרי לאותו נער שסיים את הכיתות הקדם המקצועיות תהיה אפשרות ללמוד שנה נוספת בבית-ספר מקצועי ולצאת לעבודה. אם הוא ירצה ללמוד שנתיים - הוא יוכל לעשות כן. יש לנו הסכם עם משרד העבודה וגם עם משרד החקלאות, שכל הבוגרים של הכיתות הקדם-מקצועיות שילמדו בבתי-הספר המקצועיים שנתיים - יקבלו בתום לימודיהם תעודה של שלוש שנות לימוד מקצוע ושתי שנות לימוד כללי.

בדרך כלל אין כופים על התלמידים לימודים אלה. בתוך בית-הספר הביאו כיתות אלו ברכה, כי כל יחסם של התלמידים ללימודים השתנה. התלמידים החלו לראות את הקשר בין התיאוריה לבין הענין שהם רואים בו תכלית. אנו מתלבטים בבעיות שונות, אבל אלו הן בעיות בשולי מפעל רציני, מענין ויפה. יש תביעות מעשרות בתי-ספר. התביעות הולכות ומתרבות מהחינוך הדתי.

תודעה יהודית - אני יכול להודיעכם שלימודים אלה נכנסו באופן רציני למסלול בבית-המדרש למורים. זה יהיה אחד מנושאי הבחינות. הוא הדין לגבי בתי-הספר. אנו מלווים לימודים אלה בחומר. אין זה ענין לשבוע ימים; זהו ענין של תהליך הקשור במורים, מפקחים וחומר.

היו"ר י. גורי: בזמן שמשרד החינוך העלה לראשונה את הרעיון, היו מערכות כבוד מסביב לענין זה. גם המשרד היה נבחינה תועה בדרכי החיים. האם מותר לי לחשוב שכיום הענין יצא מגדר ניסויים וכי כל חילוקי-הדעות מסביב לבעיה נתיישבו?

שר החינוך והתרבות ז. ארן:

אם אני רוצה למצות את הענין אומר, שהרבה מההתנגדות פגה, הרבה מהמסתייגים הפכו חסידים; לא כל חילוקי-הדעות נעלמו. עדיין יש חילוקי-דעות, אבל אין להשוות את המצב עם מה שהיה לפני שלוש שנים.

היו"ר י. גורי: את שאר התשובות מפני נציגי משרד החינוך והתרבות נשמע בישיבה הבאה.